

Наталія ЛОГІНОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Світлана КАШПЕРУК,

кандидат педагогічних наук,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ КАПІТАНІВ СУДЕН УКРАЇНИ

У статті окреслюються повноваження капітана судна у сфері кримінального судочинства та з'ясовуються проблеми їх реалізації у разі виявлення капітаном судна України ознак вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, яке перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Аналіз досліджуваної проблеми показує, що у разі перебування за межами України повітряного, морського чи річкового судна під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, та необхідності вчинення процесуальних дій під час кримінального провадження капітаном судна України є складності у забезпеченні вимог кримінального процесуального законодавства та законних інтересів учасників кримінального провадження.

***Ключові слова:** капітан судна України, повітряне, морське чи річкове судно, повноваження, затримання, слідчі (розшукові) дії, перекладач, захисник.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відповідно до п.10 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України), кримінальне провадження – досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є одним із основних завдань кримінального провадження, яке сформульовано у ст. 2 КПК України. Але закріплені права повинні мати ефективні механізми їх охорони. В іншому ж випадку такі права, свободи та законні інтереси можуть бути порушені [1].

Особливість розслідування кримінальних правопорушень та вчинення у зв'язку із цим необхідних процесуальних дій на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, обумовлює необхідність уточнення повноважень у кримінальному провадженні капітанів таких суден України та можливості повної їх реалізації в ході здійснення кримінального провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблемам морського права та правового статусу та окремих процесуальних повноважень у сфері кримінального судочинства капітана судна приділяли увагу В. Н. Гуцуляк, Є. М. Ключова, О. Б. Комарницька, Н. Г. Орлова, В. І. Фрич та інші науковці.

Проте, у їх дослідженнях мало зверталася увага саме на проблеми реалізації повноважень капітан судна у сфері кримінального судочинства.

Метою статті є окреслення повноважень капітана судна у сфері кримінального судочинства та з'ясування проблем реалізації повноважень капітанів суден, які перебувають за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особлива форма кримінального провадження існує у зв'язку із необхідністю дотримання вимог норм міжнародного морського і повітряного права [2; 3]. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 519 КПК України саме капітан судна України є службовою особою, уповноваженою на вчинення процесуальних дій у разі вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Ч. 1 ст. 67 Кодексу торговельного мореплавства України передбачає, якщо на судні, що перебуває у плаванні, вчиняються діяння, передбачені

законом України про кримінальну відповідальність, капітан судна уповноважений на вчинення процесуальних дій в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України та відповідною Інструкцією, яка затверджується Генеральним прокурором України за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах морського і річкового транспорту, та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері рибного господарства [4].

Згідно з Інструкцією про порядок проведення процесуальних дій під час кримінального провадження на морському чи річковому судні України, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, затвердженої Наказом Генерального прокурора України від 14 листопада 2012 року № 112, розроблена згідно з вимогами ст. 67 Кодексу торговельного мореплавства України на підставі положень КПК України, зміст та форма кримінального провадження на судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, які передбачені ст. 7 КПК України [5].

З моменту, коли стали відомі обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до українського порту, капітан судна дані про нього вносяться до ЄРДР за першої ж можливості, зокрема, після прибуття судна на територію України, встановлення зв'язку з органом досудового розслідування, прокурором, до компетенції якого належить внесення таких даних [6, с. 423].

Повноваження капітана судна України у сфері кримінального судочинства зазначені у ст. 520 КПК України. Законодавець розділяє ці повноваження на дві основні групи, перша група – це повноваження у сфері заходів забезпечення, а

друга – стосується повноважень щодо проведення слідчих (розшукових) дій, а саме:

1) застосування заходів забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового вилучення майна, здійснення законного затримання особи в порядку, передбаченому КПК України;

2) проведення слідчих (розшукових) дій у вигляді обшуку житла чи іншого володіння особи і особистого обшуку без ухвали суду, огляду місця вчинення кримінального правопорушення в порядку, передбаченому КПК України [1].

У разі, якщо капітан судна України є потерпілим внаслідок вчинення кримінального правопорушення, він, відповідно до ч. 2 ст. 519 КПК України зобов'язаний призначити іншу службову особу, уповноважену на вчинення процесуальних дій. При цьому, слушно зазначає С. В. Давиденко, виникає питання про те, яка саме службова особа зобов'язана розпочати розслідування та здійснювати необхідні процесуальні дії, адже законодавча регламентація вирішення даного питання є невизначеною [7, с. 81]. Капітан судна набуває прав і обов'язків потерпілого з моменту подання заяви про вчинення щодо нього кримінального правопорушення або заяви про залучення його до провадження як потерпілого відповідно ст. 55 КПК України. Рішення про призначення іншої службової особи, уповноваженої на проведення процесуальних дій, капітаном судна приймається у формі постанови.

Також, було б доцільним у КПК України передбачити призначення іншої службової особи, уповноваженої на вчинення процесуальних дій у наступних випадках:

у разі вчинення кримінального правопорушення капітаном судна або у разі настання його смерті чи неможливості виконання службових обов'язків за станом здоров'я;

настання смерті капітана судна України;

неможливості виконання службових обов'язків капітана судна за станом здоров'я;

звільнення капітан судна з посади.

У такому разі забезпечення вимог кримінального процесуального законодавства повинна здійснювати службова особа, на яку за законодавством покладається виконання обов'язків капітана судна (як правило, старший помічник капітана).

Відповідно до ст. 29 КПК України кримінальне провадження здійснюється державною мовою. У такому разі на капітана судна України покладається обов'язок щодо забезпечення учасників кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право заявляти клопотання і подавати скарги рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі потреби послугами перекладача в порядку, передбаченому КПК України.

Так, наприклад, відповідно до ч. 4 ст. 208 КПК України на уповноважених службових осіб, що здійснили затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, покладається обов'язок негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється. Для реалізації цього обов'язку уповноваженими службовими особами у ч. 3 ст. 42 КПК України закріплені відповідні права підозрюваного, якими затримана особа має право користуватися вже з моменту затримання, оскільки згідно ч. 1 ст. 42 КПК України є підозрюваною, а отже має право користуватися усіма процесуальними правами підозрюваного, які передбачені ст. 42 КПК України [1].

Загальні правила участі перекладача у кримінальному провадженні визначені у ст. 68 КПК України [1]. Але норми цих статей КПК України детально не визначають порядок залучення перекладача безпосередньо під час затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, яка не володіє державною мовою судочинства або є глухою, німою, глухонімою. Тому постає питання про те, яким саме чином затримана особа, яка не володіє державною мовою судочинства, реалізує своє право на судні знати у вчиненні якого кримінального правопорушення вона підозрюється? Аналогічне питання і

постає у тому разі, коли затримана за підозрою у вчиненні злочину на судні особа заявляє вимогу щодо участі захисника в ході затримання, побачення із захисником до першого допиту, участь захисника під час проведення слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, на проведення яких уповноважений капітан судна відповідно до ст. 520 КПК України.

Як зазначає О. Б. Комарницька, неврегульованим залишається у КПК України порядок фізичного затримання та обшуку особи згідно з ч. 1 ст. 208 КПК України до внесення даних у ЄРДР, що також необхідно враховувати капітану судна України. Після фізичного затримання цієї особи необхідно провести її обшук або огляд з метою знайдення та вилучення, наприклад, предметів, що можуть становити загрозу для життя та здоров'я оточуючих людей, що неможливо здійснити згідно з правилами ст. 223 та ст. 236 КПК України [8, с. 44].

На думку С. М. Смокова, і ми погоджуємось з цією думкою, вирішення даного питання, можна шляхом зазначення у ч. 3 ст. 208 КПК України право при фізичному затриманні особи згідно з ч. 1 цієї статті її догляд, без участі понятих, на предмет вилучення зброї та інших предметів якими можна завдати тілесних ушкоджень [9].

Висновки. Таким чином, у КПК України у зв'язку із недостатнім законодавчим урегулювання існують суперечності між кримінальними процесуальними повноваженнями капітанів суден України та можливостями їх повної реалізації під час кримінального провадження. З метою забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження та можливості повної реалізації капітанів суден України у сфері кримінального судочинства норми кримінального процесуального права потребують подальшого удосконалення, а саме: передбачити випадки призначення іншої службової особи, уповноваженої на вчинення процесуальних дій; уточнити процесуальний порядок залучення під час затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно

приписано до порту, розташованого в Україні, перекладачів, захисників та понятих.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04. 2012 № 4651-17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/4651-17>
2. Конвенція про правопорушення та деякі інші дії, вчинені на борту повітряного судна від 14 вересня 1963 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_244
3. Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10 грудня 1982 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_057
4. Кодексу торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр>
5. Інструкція про порядок проведення процесуальних дій під час кримінального провадження на морському чи річковому судні України, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, затверджена наказом Генерального прокурора України від 14 листопада 2012 року № 112. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=183271
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т.2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін. ; редкол.: В. Я. Тацій, О. В. Капліна, О. Г. Шило. Х. : Право, 2013. 664 с.
7. Давиденко С. В. Проблеми здійснення кримінального провадження на території дипломатичних представництв та консульських установ України за кордоном. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. С. 79–82.
8. Комарницька О. Особистий обшук: сучасний стан та перспектива. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7, № 2. С. 41–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2014_7_2_6
9. Смоков С. М. Окремі проблемні питання, які виникають при застосуванні норм нового КПК України. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO

Логінова Н. Н., Кашиперук С. Г. Проблеми реалізації уголовних процесуальних повномочий капітанов суден України

В статъе определяются полномочия капитана судна в сфере уголовного судопроизводства и выясняются проблемы их реализации в случае обнаружения капитаном судна Украины признаков совершения уголовного преступления на воздушном, морском или речном судне, которое находится за пределами Украины под флагом или с распознавательным знаком Украины, если это судно приписано к порту, расположенному в Украине.

Анализ исследуемой проблемы показывает, что в случае пребывания за пределами Украины воздушного, морского или речного судна под флагом или с

распознавательным знаком Украины, если это судно приписано к порту, расположенному в Украине, и необходимости совершения процессуальных действий в ходе уголовного производства капитаном судна Украине есть сложности в обеспечении требований уголовного процессуального законодательства и законных интересов участников уголовного производства.

Ключевые слова: капитан судна Украины, воздушное, морское или речное судно, полномочия, задержание, следственные (розыскные) действия, переводчик, защитник.

Loginova N., Kashperuk S. Problems of Realization of Criminal Procedural Powers of the Captains of Ships of Ukraine

The article defines the powers of the captain of the ship in the field of criminal proceedings and clarifies the problems of their implementation in the event that the captain of the ship of Ukraine discovers signs of a criminal offense on an air, sea or river ship that is located outside Ukraine under a flag or with a recognition sign of Ukraine, to the port located in Ukraine.

Analysis of the problem under study shows that in case of an air, sea or river ship flying outside Ukraine, flying a flag or a Ukrainian recognition symbol, if this ship is assigned to a port located in Ukraine, and the need to perform procedural actions during criminal proceedings by the ship's captain Ukraine difficulties in securing the requirements of criminal procedural legislation and the legal interests of participants in criminal proceedings.

The article proposes to provide for cases when the captain of Ukraine is replaced by another official authorized to perform procedural actions and clarify the procedural procedure for attracting translators, advocates and witnesses during the detention of a person suspected of committing a crime on an air, sea or river ship outside Ukraine under the flag or with the recognition sign of Ukraine, if this ship is assigned to a port located in Ukraine.

Key words: captain of a ship of Ukraine, air, sea or river ship, powers, detention, investigators (wanted) actions, translator, advocate.